

Nr 391.

Av herr **Skoglund** i Doverstorp **m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 54, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293).

»Erfarenheterna från det senaste världskriget giva vid handen, att det vid krig eller krigsfara eller eljest av krig föranledda utomordentliga förhållanden kan vara nödvändigt att företaga ingripande åtgärder av olika slag i syfte att reglera produktion och konsumtion av förnödenheter, som äro av vikt för folk- eller krigshushållningen.» Med dessa ord inledde föredragande departementschefen de allmänna synpunkter, han anförde som motivering till det förslag till allmän förfogandelag, som 1939 framlades för riksdagen. Genomgående för hela motiveringen är, att lagen endast beräknades vara nödvändig i utomordentliga situationer. Departementschefen anförde sålunda: »Lagstiftningen bör emellertid komma till användning endast i utomordentliga situationer och på grund av starka skäl.»

Uppenbart är, att förslagsställarna tänkt sig den allmänna förfogandelagen som en beredskapslagstiftning, vilken endast då särskilda omständigheter förelågo skulle sättas i kraft. Ingen torde ha föreställt sig allmänna förfogandelagen såsom rättslig grund för ett mer eller mindre bestående system av inskränkningar i den enskildes rätt och frihet att disponera över sin egendom.

Under kriget restes knappast några allvarligare gensagor mot lagen, även om betänkligheter mot lagens tillämpning mer än en gång yppades. Vårt lands beträngda läge godtogs som bärande skäl för en fullmaktslagstiftning, mot vilken man under normala förhållanden principiellt och av påtagliga praktiska orsaker skulle ha reagerat. I en ansvarsmedvetet demokratisk uppfattning ingår beredvillighet att i utomordentliga situationer ge avkall på eljest självklara rättigheter och överlämna vittgående förfoganderätt åt den verkställande makten. Detta betyder emellertid icke detsamma som att, då särskilda omständigheter icke längre föreligga, vidmakthålla fullmakter, som icke äro förenliga med ett fritt på rättsordningens grund uppbyggt samhälle — speciellt icke då regeringsfullmakterna icke äro bestämt avgränsade.

I de propositioner, enligt vilka man efter andra världskrigets avslutande begärt förlängning av förfogandelagen, har motiveringen inskränkts till några allmänt formulerade omdömen om världens och landets ekonomiska läge. I proposition till 1946 års riksdag anför departementschefen härom, att »man torde ha att räkna med att denna knapphet, åtminstone beträffande vissa av

förnödenheterna i fråga, kommer att bestå även efter den 30 juni 1946 under en tid som för närvarande icke kan beräknas». År 1947 påpekar departementschefen, att »på åtskilliga för folkförsörjningen betydelsefulla förnödenheter föreligger alltjämt knapphet, vilken i viktiga hänseenden säkerligen kommer att bestå även efter den 30 juni 1947 under tid, som för närvarande icke kan beräknas». I proposition nr 54 till innevarande års riksdag har departementschefen som skäl för förlängning av lagen i huvudsak anfört, att »nu gällande beslag och därpå grundade regleringar torde med säkerhet i stort sett bliva erforderliga även efter den 30 juni 1948». Någon synpunkt på den tidrymd, under vilken ifrågavarande knapphetssituation kan beräknas kvarstå, anför departementschefen icke.

Markant är den förskjutning i de åberopade grunderna för lagens fortbestånd, som uppenbarligen ägt rum. Krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, åberopas numera icke, däremot tydligen eljest utomordentliga av krig föranledda förhållanden trots att krig f. n. icke pågår. Förfogandelagen tenderar att förvandlas från ett instrument för ingripanden i utomordentliga fall till följd av krig till ett medel i och en förutsättning för en under obestämd tid enligt de makthavandes mening nödvändig politik.

Villkoret för fullmaktslagens tillämpning — »utomordentliga av krig föranledda förhållanden» — har numera givits sådan tolkning att praktiskt taget vilka samhällsekonomiska svårigheter som helst kunna åberopas. Detta kan icke vara förenligt med de krav på fasthet i rättsordningen och den maktbegränsning för administrativa instanser, som rättssäkerheten fordrar.

De fullmakter förfogandelagen giver den verkställande makten äro synnerligen vidsträckta. De möjliggöra såväl generella ingripanden som åtgärder i enskilda fall. Icke minst denna senare kompetens är ur många synpunkter betänklig, särskilt som några egentliga begränsningar av rätten att ingripa i enskilt fall icke finnas, åtminstone icke några som skapa rättsskydd åt den enskilde. Detta synes hava medverkat till skapandet av en allmän osäkerhetskänsla, som icke kan verka befordrande på viljan att göra en produktiv insats.

Att som faktisk grund för ett bibehållande av en lagstiftning av utomordentlig karaktär åberopa brist på samhällsekonomisk balans är ur principiella synpunkter ohållbart. Någon objektiv möjlighet att fastställa när balansen är återvunnen finns icke. En lagstiftning som endast borde få gälla när objektivt fastställbara extraordinära förhållanden föreligga — i detta fall krig — skulle med denna motivering kunna således förlängas så länge den bedömes vara lämplig ur de styrandes egen synpunkt.

Det förtjänar påpekas att förra världskrigets förfogandelag upphörde att gälla år 1921.

Enligt motionärernas mening tala principiella skäl för att riksdagen redan i år borde avslå Kungl. Maj:ts förslag om förlängning av förfogandelagen. Riksdagen borde på så vis nu börja avveckla krigsårens fullmaktssystem.

Varje tendens att under åberopande av icke längre aktuella omständigheter förlänga befogenheter, som äro nödvändiga under krigsförhållanden, bör avisas.

I propositionen åberopas emellertid som skäl det faktum att hela vårt ransoneringssystem bygger på förfogandelagens befogenheter. Även om vi anse tiden vara inne för en översyn av hela detta system och en sakprövning såväl av hela systemet som varje enskild del av det befogad, torde icke ännu möjlighet föreligga att fråntaga Kungl. Maj:t möjligheter att söka åstadkomma rimlig fördelning av varor på vilka extraordinär knapphet råder. Å andra sidan kan det icke i längden godtagas att behovet av att reglera förbrukningen av vissa varor åberopas som grund för en utomordentligt omfattande fullmaktslagstiftning med de risker för enskild säkerhet och demokratisk prövning detta medför. Regeringen bör därför enligt vår mening så snart ske kan för riksdagen framlägga förslag om lagstiftning som ger grund för ingripanden i akuta situationer utan att den rättsosäkerhet åstadkommes som följer med en allmän förfogandelag.

Möjligheter borde snart uppstå att överblicka den ekonomiska situationen och att bedöma vilka ingripanden denna gör nödvändiga. Därmed skapas också möjligheter att fixerat angiva de oundgängliga varor som böra kunna förfogas över genom direkta beslag och vilkas förbrukning bör underkastas fortsatt reglering och ransonering. Genom att förfoganden i fortsättningen knyts till vissa förnödenheter, vinnes dels en omsorgsfullare prövning från riksdagens sida av direkta ingrepp i enskilds rätt att fritt råda över sin egendom, dels en önskvärd begränsning av fullmaktslagstiftningen. Härigenom återställes på ett synnerligen viktigt område den rättssäkerhet, som är så nödvändig för att ett fritt näringsliv skall kunna blomstra. De lagstiftningsåtgärder, som äro erforderliga för att ersätta den nuvarande fullmaktslagstiftningen, torde emellertid kräva någon tid att förbereda. Till 1949 års riksdag torde dock goda möjligheter föreligga att hinna överse det nuvarande beslags- och regleringssystemet och utarbeta erforderliga lagförslag i det syfte som här angivits.

På grund av vad vi ovan anfört få vi hemställa,

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 54, dock med den ändringen att giltighetstiden för allmänna förfogandelagen endast förlänges till den 1 mars 1949.

Stockholm den 17 februari 1948.

Martin Skoglund.

Karl Magnusson.

Erik Hagberg.

Gunnar Falla.

Åke Wiberg.
